

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Erzincan University Journal of Social Sciences Institute

2021-14(1)- E-ISSN-2148-9289

**SU KÜLTÜNÜN AKARSU-GÖL BAĞLAMINDA ERZİNCAN HALK
İNANIŞLARINA YANSIMALARI**

Reflections of Water Cult on Erzincan Folk Beliefs within Stream and Lake Context

NECDET TOZLU

Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

ntozlu@erzincan.edu.tr

0000 0002-0466-1290

Atf/©: Tozlu, Necdet (2021). Su Kültünün Akarsu-Göl Bağlamında Erzincan Halk İnanışlarına Yansımaları, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 14, Sayı 1, ss. 122-158

Citation/©: Tozlu, Necdet (2021). Reflections of Water Cult on Erzincan Folk Beliefs within Stream and Lake Context, *Erzincan University Journal of Social Sciences Institute*, Year 14, Issue 1, pp. 122-158

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü-Article Types : *Araştırma-Research*
Geliş Tarihi-Received Date : *09/11/2020*
Kabul Tarihi-Accepted Date : *12/02/2021*
Sayfa Numarası/Page Number: *122-158*
Doi : *10.46790/erzisosbil.823540*

Notlar/Notes

Bu makale, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen SBA-2018-521 sayılı projeden üretilmiştir.

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

SU KÜLTÜNÜN AKARSU-GÖL BAĞLAMINDA ERZİNCAN HALK İNANIŞLARINA YANSIMALARI

Reflections of Water Cult on Erzincan Folk Beliefs within Stream and Lake Context

NECDET TOZLU

Öz:

Bu çalışmada, Türk tabiat kültürlerinden olan “su kültürü”ne ait inanç ve ritüellerin Erzincan uzantısı ve bu coğrafyadaki izleri ele alınmıştır. Türklerin tabiat kültürleri, Yer-su'nun büyük bir parçası olan su ve onunla vücuda gelen “su kültürü” içerisinde “yer” ile birlikte değerlendirilir. Türkler, beslendikleri ırmakları ve barındıkları dağları kutsal addederlerdi. Suyun kutsal olarak algılanmasının temelinde yaratılışın su ile başlayıp yine su ile sona ermesi algısı vardır. Suyun mitolojilerde, kutsal kitaplarda ve Türk halk inanışlarına nasıl yansıdığı, bunun günümüzde Erzincan kaynak su ve göller temelinde halk inançları üzerindeki etkisi örnekleriyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Erzincan’da yapılan saha çalışmasında tespit edilen kutsal su kaynaklarının insanlar tarafından belirli amaçlar doğrultusunda ziyaret edilmekte olduğu görülmüş, bu inanışlarda da önceliğin insan ve hayvan hastalıklarına yönelik şifa beklentisi olduğu gözlenmiştir. Erzincan’da Türk “su kültürü” izlerinin ortaya çıkarılması ve bunların geçmişle bağı araştırılarak bulgular değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Su Kültü, Erzincan, Halk inanışları

Abstract:

In this study, the traces of the beliefs in Erzincan and rituals of the "water cult", one of the Turkish natural cults in this geography are discussed. The nature cults of the Turks are evaluated together with the water, which is a big part of Earth-water and the "water cult" that comes into being with the "earth". The Turks considered sacred the rivers they nourished and the mountains they sheltered in. Consideration of water as sacred is based on the perception that creation begins with water and ends with water. we seek to determine how the water is reflected in mythologies, holy books and Turkish folk beliefs, and its effect on folk beliefs on the basis of Erzincan spring water and lakes today. It has been observed that the "holy" water resources found in the field study conducted in Erzincan are visited by people for certain purposes, and it has been observed that the priority in these beliefs is the expectation of healing human and animal diseases. In Erzincan, the traces of the Turkish "water cult" were unearthed and the findings were evaluated by investigating their connection with the past

Keywords: Water Cult, Erzincan, folk beliefs.

1. GİRİŞ

“İnanç”, özü değişmese de kaynaklarda farklı şekillerde tanımlanmıştır. Türkçe sözlükte; Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma, birine duyulan güven, inanma duygusu, inanılan şey, görüş, öğreti ve Tanrı'ya, bir dine inanma, akide, iman, itikat biçiminde tanımlanmaktadır (TDK sözlük, 1988:704). “İnanç, bir düşünceye bağlı bulunma, Tanrıya, bir dine inanma, iman, birine duyulan güven, itimat, inanma duygusu, inanılan şey, görüş ve öğretiler” (Kamus-ı Türki, 1985: 564; ML, 1971, C.6: 300). “İnanç bir şeyi güvenle doğru sayma tutumudur. Buna göre, yeterince gerekçesi bulunmayan, kesin olmayan bir şeyi doğru sayma, akıl yoluyla genel geçer bir doğrulama yapmadan başkasının tanıklığı üzerine kurulmuş kanıtları, bir kuşku olmaksızın onaylamadır (Akarsu, 1988:104).” Tanımları çoğaltmak mümkün ama görülen o ki, inancın temelinde yasak ve kutsallık kavramları vardır. İnanış ise; inancın uygulanış şekli olarak öğrenme yetisiyle şekillenen pratiklerin izahı şeklinde tanımlanabilir.

İnanç, topluluklara millet olma özelliği kazandıran önemli unsurlardandır. Türklerin İslâmiyet'ten önceki inanç sistemleri hakkında farklı görüşler belirtilmişse de; “Totemizm, Şamanizm, Gök Tanrı İnancı, Tek Tanrı Dini vb” kesin bir sonuca varılamamıştır. Sahada çalışanların bir kısmı bu terimleri bir inanç sistemi yani din olarak gösterirken, diğer bir kısmı ise bunların birer din değil, sadece birtakım inançlar olduğunu iddia etmiştir (Doğan, 2002, C.3: 305). Su, yeryüzünde tüm insanlık için inanç ve kültür olarak her zaman büyük bir anlam ifade etmiştir. Tarih boyunca pek çok kültürde suya, farklı anlamlar yüklenmiş; evrenin, sudan ve topraktan yaratıldığına inanılarak varlıkların özü olarak kabul edilmiştir. Bu anlayışla inanç ve düşünce olarak özellikle Türk dünyasında bazı su kaynaklarına (pınar, ırmak, göl vb.) kutsiyet atfedilmiştir. Su, evrendeki dört elementten biri olduğu gibi, aynı zamanda hayatın kaynağı, saflık timsali ve bereket sağlamaktadır (Ögel, 1993: I/106-107).

Su, inançta her şeyin kaynağı olduğu için çok değerlidir. İnsanlar için maddi ve manevi arınmayı gerçekleştirir. Vücudun yıkanması, el-yüzün yıkanması bedensel temizlenmeyi sağlar. Ayrıca bazı dinlerde belli ibadetlerden önce bir kısım organların su ile yıkanması, suyun fiziksel temizlenmenin yanında manevi arınmayı da sağlayan bir kaynak olduğunu gösterir (Kıyak, 2013: 23).

Su, sahip olduğu olumlu özelliklerin yanında, belli zamanlarda gösterdiği taşkınlık nedeniyle karşı konulmaz bir hal almakta ve canlılar için olumsuz bir etkiye de sahip olabilmektedir. Suyun bu olumsuz özelliği, insanların belli dönemlerde işledikleri günahlardan ve gösterdikleri taşkınlıklardan dolayı suların altında kalması yani “tufan olayı” ile sembolize edilir. Tufan olayı ise insanların günahlarından dolayı suda arınıp temizlenmesi ve yeni bir başlangıçla insanlıkta hayat bulması şeklinde algılanır (Eliade, 2005:254).

Kutsal kitaplar ve mitolojiler de suya birtakım özellikler atfetmiş ve olağanüstü bir değer yüklemiştir. Hemen tüm eski kültürler ve dinlerde su, yaşamın evrensel sembolü olarak görülmüş; su kaynakları, ırmaklar, nehirler, göller ve denizler eski insanlar tarafından kutsal kabul edilmiş; bunlar etrafında bazı ritüeller geliştirilmiştir (Ulutürk, 2010: 464). Su, kültürel hayata dair farklı unsurlarda karşımıza şu şekillerde çıkmaktadır:

1. MİTOLOJİK ANLATILARDA SU

Su, kültürel hayata dair farklı unsurlarda karşımıza şu şekillerde çıkmaktadır: Su, hayattır. Su sonsuzluktur. Su, bolluk, bereket, duruluk, arınma ve kutsallık çağrıştırır. Suyun sahip olduğu bu anlam zenginliğiyle birçok mitolojide yer aldığını görmekteyiz.

Dünyanın yaratılışı ile ilgili Türk efsanelerindeki en önemli unsurun “başlangıçtaki sonsuz su” inancı olduğu, her suyun bir iyisi olduğu, Türklerin suyu kuvvet ve bereket kaynağı olarak kabul ettikleri, kutsallık yükledikleri, kahredici ve koruyucu saydıkları görülmektedir (Ögel1989:471).

Eski Türk inançlarında Yer-su ruhları merhametli ve koruyucu ruhlardır. Bundan dolayı su kavramı içine, akıntılı olan bütün sular, ırmaklar, dereler ve pınarlar girmektedir. Bunların yanı sıra Nil, Fırat, Dicle ve Ganj gibi gerek efsanelerde gerekse gerçek hayatta dini düşüncenin ve ibadetin vazgeçilmez unsurları olarak görülen birçok büyük nehir de vardır. Bu sular, dini ve büyüsel pratiklerde, adet ve inanışlarda önemli bir araç konumundadır (Örnek, 1995: 103-104).

Eski inanışlarda çok önceleri dünya suların yüzünde bir tabak gibi yüzermiş. (Ögel, 1989: 471). Türklerin “dünyanın yaratılışı” hakkındaki miti, “başlangıçtaki sonsuz su” inancının yaygınlığıdır

(Oğuz, 1998: 22). Su kültü, Türklerde çok eskilerden beri vardır, temelleri de “Yer-Su” inanış ve anlayışına dayanır (Ögel, 2002: 326).

Eski Mısır’da Nil nehri bereket tanrısı idi. Mısır mitolojisinde; İnsan, yerin altından su uçurumunun başladığı yerden alınan çamurdan yapılmış ve toprak tanrıça, deniz tanrıçanın üstünde durmaktadır. Çamur ondan “bebek anneden ayrılır gibi” ayrılmaktadır (Campell, 2000:115).

Sümer mitolojisinde; başlangıçta ilksel bir deniz vardır. Bu deniz gök ve yeri doğurur. Gök ve yerin birleşmesinden hava tanrısı doğar, onun annesiyle birleşmesinden bitkiler ve hayvanlar yaratılır. İnsan, ilksel deniz, toprak ana ve su tanrısının ortaklaşa çabasıyla yaratılmıştır (Kramer, 1999:82-140).

Kızılderili mitolojisinde; Maheo, göle benzeyen tuzlu bir su yaratmış, bu tuzlu göl, Maheo’nun isteğiyle yaşamın kendisi olmuştur (Marriot, 2003: 38).

Altay düşüncesinde, Talay-Han ve Yayık Han adlı, iki Ruh vardır: Talay Han, denizler ile okyanusların hanıdır. Eski Türkçede “Taluy, Talay”, okyanus demektir. Yayık Han, taşan ve kabaran suların Tanrısı ve Ruhudur. On Yedi deniz (veya ırmağın) birleştiği yerde oturur ve yeryüzündeki bütün suların hâkimi, ölümlerin koruyucusudur. Ural dağlarındaki Yayık ırmağı bu ruhu yansıtır (Ögel, 2002: 382; Kafesoğlu, 1980: 42-45).

Bazı Altay efsanelerine göre göğün 12. katına kadar yükselen Dünya Dağının üzerinde kayın ağacı ve bunun altındaki kutsal çukurda da Hayat Suyu bulunurdu. Bunun başında yine kutsal ruh olarak bir bekçi vardı. Hayat suyu ölümleri ve hastaları iyileştirdiği gibi ihtiyaçlara da gençlik verirdi (Ögel, 1993: I/106-107).

Cengiz Han döneminde sular, kutsal kabul edildiği için çamaşırlar ve kaplar suyla yıkanmazmış. Çamaşırlar kirlenince atılır, kaplar ise otlarla temizlenirmiş. Hatta Cengiz Han yasasına göre bazı durumlarda suyu kirleten kişi ölümle cezalandırılmış (İnan 1977: 44).

Yağmur olarak su, doğurganlığın ve Gök Tanrının gücünü sembolize etmektedir. Türklerin yağmur suyuna yükledikleri bu manayı yazılı metinlerde de İnsanların inanç ve kültür dünyasında görmek mümkündür.

Türk masallarında su, su kültü doğrultusunda hayat kaynağı, başka dünyalara açılan kapı, ruhların yaşadığı yer; güzelleştiren, gençleştiren, iyileştiren, güçlendiren, dirilten, çirkinleştiren, kör eden-tedavi eden, kahramana şekil değiştiren bir tabiat parçasıdır. (Türkan, 2012:138).

Bütün dünya mitolojilerinde “hayat suyu” önemli bir motiftir. Özellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşan topluluklar için su, hayat kaynağı ve yaşam gücüdür. Birçok masalda da ölüm sonrası dirilme kutsal ve sihirli bir güç olan hayat suyu motifi ile gerçekleşmektedir.

2. SEMAVİ KİTAPLARDA SU

Karşımıza hangi dinsel bütün içerisinde çıkarlarsa çıksınlar, sular her zaman işlevlerini korumaktadırlar: biçimleri çözmekte, ilga etmekte, “günahları yıkamakta” böylece hem saflaştırıcı, hem de yeniden hayat verici olmaktadır. Su ile yapılan ayinler parlatma ve saflaştırmaların amacı, yaradılışın meydana geldiği zaman dışı anın geçici olarak güncelleştirilmesidir; bunlar dünyaların veya “yeni insan”ın doğumunun simgesel tekrarlarıdır (Eliade, 1992: 182, 183).

Bütün kutsal kitaplarda suyun önemine işaret edilmiştir. Kur’an, İncil ve Tevrat’ta suya dair seçilen bazı ayet mealleriyle konu açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1. Kur’an’da Su ile İlgili Ayetlerden Bazıları¹

Allah, gökleri ve yeri yaratan ve gökten su indirip onunla size rızık olarak türlü ürünler çıkarandır. Ve onun emriyle gemileri, denizde yüzmeleri için size, emre amade kılandır. İrmakları da sizin için emre amade kılandır (İbrahim 32).

¹ Ayet mealleri, Elmalılı M. Hamdi Yazır’ın Kur’an-ı Kerim mealinden alınmıştır.

(Yine) Hatırlayın; Musa kavmi için su aramıştı, o zaman Biz ona: "Asanı taşa vur" demiştik de ondan on iki pınar fışkırmıştı, böylece herkes içeceği yeri bilmişti. Allah'ın verdiği rızaktan yiyin, için ve yeryüzünde bozgunculuk (fesad) yaparak karışıklık çıkarmayın (Bakara 60).

Ey iman edenler, namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınızı meshedin ve her iki topuğa kadar ayaklarınızı da (yıkayın.) Eğer cünüpseniz temizlenin (gusül edin) (Maide 6).

Biz, İsrailoğulları'nı denizden geçirdik; Firavun ve askerleri azgınlıkla ve düşmanlıkla peşlerine düştü. Sular onu boğacak düzeye erişince (Firavun): "İsrailoğulları'nın kendisine inandığı (İlah'tan) başka İlah olmadığına inandım ve ben de Müslümanlardanım" dedi (Yunus 90).

Bizim gözetimimiz altında ve vahyimizle gemiyi imal et. Zulmedenler konusunda Bana hitapta bulunma. Çünkü onlar suda- boğulacaklardır (Hud 37).

Bir yolcu kafilesi geldi, sucularını (kuyuya su almak için) gönderdiler. O da kovasını sarkıttı. "Hey müjde... Bu bir çocuk." dedi. Ve onu (kuyudan çıkarıp) 'ticaret konusu bir mal' olarak sakladılar. Oysa Allah, yapmakta olduklarını bilendi (Yusuf 19).

Allah gökten su indirdi, ölümünden sonra yeri onunla diriltti; işitebilen bir topluluk için bunda gerçekten bir ayet vardır (Nahl 65).

Onu sandığın içine koy, suya bırak, böylece su onu sahile bıraksın; onu Benim de düşmanım, onun da düşmanı olan biri alacaktır. Gözümün önünde yetiştirilmen için, Kendim'den sana bir sevgi yönelttim (Taha 39).

Ki (Rabbim), yeryüzünü sizin için bir beşik kıldı, onda sizin için yollar döşedi ve gökten su indirdi; böylelikle bununla her tür bitkiden çiftler çıkardık (Taha 53).

O inkâr edenler görmüyorlar mı ki, (başlangıçta) göklerle yer, birbiriyle bitişik iken, Biz onları ayırdık ve her canlı şeyi sudan yarattık. Yine de onlar inanmayacaklar mı? (Enbiya 30)

Görmedin mi, Allah, gökten su indirdi, böylece yeryüzü yemyeşil donatıldı. Şüphesiz Allah, lütfedicidir, her şeyden haberdardır (Hacc 63).

Allah, her canlıyı sudan yarattı. İşte bunlardan kimi karnı üzerinde yürümekte, kimi iki ayağı üzerinde yürümekte, kimi de dört (ayağı) üzerinde yürümektedir. Allah, dilediğini yaratır. Hiç şüphesiz Allah, her şeyde güç yetirendir (Nur 45).

Ve insanı bir sudan yaratıp onu, neseb ve sihriyyet (sahibi) kılan O'dur. Senin Rabbin güç yetirendir (Furkan 54).

Allah'ın gökyüzünden su indirdiğini görmedin mi? Böylece Biz onunla, renkleri değişik olan meyveler çıkardık. Dağlardan da beyaz, kırmızı renkleri değişik ve siyah yollar (kıldık) (Fatır 27).

Ki O, belli bir miktar ile gökten su indirdi de, onunla ölü bir memleketi □ dirilttik (ve her yanına yeniden hayat) yaydık'; siz de böyle (kabrilerinizden dirilttilip) çıkarılacaksınız (Zuhruf 11).

Takva sahiplerine va'dedilen cennetin misali (şudur): İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen süttan ırmaklar, içenler için lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır ve orda onlar için meyvelerin her türlüünden ve Rablerinden bir mağfired vardır. Hiç (böyle mükafaatlanan bir kişi), ateşin içinde ebedi olarak kalan ve bağırsaklarını 'parça parça koparan' kaynar sudan içirilen kimseler gibi olur mu? (Muhammed 15).

Ve gökten mübarek (bereket ve rahmet yüklü) su indirdik; böylece onunla bahçeler ve biçilecek taneler bitirdik (Kaf 9).

Şüphesiz Biz insanı, karmaşık olan bir damla sudan yarattık. Onu deniyoruz. Bundan dolayı onu işiten ve gören yaptık (İnsan 2).

Yukardaki ayet meallerinde; insanın bir damla sudan yaratıldığı, onun yaşamasını sağlayan gıdaların sağlanacağı ürünlerin yetişmesi için bereket ve rahmet yüklü yağmurlar yağdırıldığı ifade edilmiştir. Tüm canlıların sudan yaratıldığı, suyun kâinata hayat verdiği, belirtilerek cennet tasvirinde baldan ırmaklar, süttan ırmaklar, lezzet veren şaraptan ırmaklar aktığı vurgulanmıştır. Bunların takva sahibi

insanlara sunulacağı, iyi olma mükâfatı olarak özendiriciliği üzerinde durulmuştur. Kötülerin, münafıkların içine kaynar sular akarak onların bağırsaklarını parçalayacağı, zulmedenlerin suda boğulacakları aynı zamanda suyun kahredici kudretiyle mahvolacakları ihtar edilmiştir.

2.2. Tevrat'ta Su ile İlgili Kısımlardan Bazıları²

(Yaratılış 1): 1 Başlangıçta Tanrı göğü ve yeri yarattı. 2 Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu; engin karanlıklarla kaplıydı. Tanrı'nın Ruhu suların üzerinde dalgalanıyordu. 6 Tanrı, "Suların ortasında bir kubbe olsun, suları birbirinden ayırsın" diye buyurdu. 7 Ve öyle oldu. Tanrı gök kubbeyi yarattı. Kubbenin altındaki suları üstündeki sulardan ayırdı. 9 Tanrı, "Göğün altındaki sular bir yere toplansın ve kuru toprak görünsün" diye buyurdu ve öyle oldu. 10 Kuru alana "Kara", toplanan sulara "Deniz" adını verdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. **(Yaratılış 6:1-10:32)** arasındaki bölümler, Nuh Tufanı ile ilgilidir.

(Mısır'dan Çıkış 7): 15 "Sabah git, Firavun Nil'e inerken onu karşılamak için ırmak kıyısında bekle. Yılana dönüşen değneği eline al. 17 Benim RAB olduğumu şundan anla, diyor RAB: İşte, elimdeki değneği ırmağın sularına vuracağım, sular kana dönecek. 18 İrmaktaki balıklar ölecek, ırmak leş gibi kokacak, Mısırlılar artık ırmağın suyunu içemeyecekler. 19 Sonra RAB Musa'ya şöyle buyurdu: "Harun'a de ki, 'Değneğini al ve elini Mısır'ın suları üzerine - ırmakları, kanalları, havuzları, bütün su birikintileri üzerine - uzat, hepsi kana dönsün. Bütün Mısır'da tahta ve taş kaplardaki sular bile kana dönecek. 20 Musa'yla Harun RAB'bin buyurduğu gibi yaptılar. Harun Firavun'la görevlilerinin gözü önünde değneğini kaldırıp ırmağın sularına vurdu. Bütün sular kana dönüştü. 21 İrmaktaki balıklar öldü, ırmak kokmaya başladı. Mısırlılar ırmağın suyunu içemez oldular. Mısır'ın her yerinde kan vardı. 24 Mısırlılar içecek su bulmak için ırmak kıyısını kazmaya koyuldular. Çünkü ırmağın suyunu içemiyorlardı. **(Mısır'dan Çıkış 15: 1-31):** bölümü, Musa ve beraberindekilerin denizi yarıp geçmesini; onları takip eden Firavun ve adamlarının denizde boğulmasını anlatır.

(Çölde Sayım 5): 17 Sonra, toprak bir kabin içine kutsal su koyacak. Konutun kurulu olduğu yerden biraz toprak alıp suya katacak. 18 Kadını RAB'bin önünde durdurduktan sonra onun saçını açacak, anımsatma sunusu, yani kıskançlık sunusunu eline verecek. Kendisi de lanet getiren acı suyu elinde tutacak. 19 Sonra kadına ant içirtip şöyle diyecek: Eğer başka bir adam seninle yatmadıysa, kocanla evliyken yoldan çıkıp günah işlemediysen, lanet getiren bu acı su sana zarar vermesin. 23 Kâhin bu lanetleri bir kitaba yazıp acı suda yıkayacak. 24 Lanet getiren acı suyu kadına içirecek. Su kadının içine girince acılık verecek. 26 Kadının anılma payı olarak sunudan bir avuç alıp sunakta yakacak. Sonra kadına suyu içirecek. 27 Eğer kadın kocasına ihanet etmiş, kendini kirletmişse, lanet getiren suyu içince acı duyacak; karnı şişip kalçası eriyecek. Halkı arasında lanetli olacak. 28 Ama kendini kirletmemişse, temizse, zarar görmeyecek, çocuk doğurabilecek.

(Hezekiel 47) Tapınaktan Akan İrmak³ 1 Adam beni tapınağın girişine geri getirdi. Doğuya doğru tapınağın kapı eşiğinin altından sular aktığını gördüm. Tapınak doğuya bakıyordu. Sular tapınağın güney yanının altından, sunağın güneyinden aşağıya akıyordu. 3 Adam elinde bir ölçü ipiyle doğuya doğru gitti. Bin arşın ölçtüktan sonra beni ayak bileğine dek çıkan sulara getirdi. 4 Bin arşın daha ölçtü ve beni dize kadar çıkan sulara getirdi. Bin arşın daha ölçtü, beni bele kadar çıkan sulara getirdi. 5 Bin arşın daha ölçtü, içinden geçemediğim bir ırmak oluştu. Sular yükselmişti, içinden yürüyerek karşıya geçilemezdi, yüzülecek kadar derin bir ırmak oluşmuştu. 6 Bana, "İnsanoğlu, bunu gördün mü?" diye sordu. Daha sonra beni ırmağın kıyısına geri getirdi. 7 Oraya varınca, ırmağın her iki kıyısında birçok ağaç gördüm. 8 Bana şöyle dedi: "Bu sular doğu bölgesine doğru akıyor, oradan Arava Vadisi'ne, sonra Lut Gölü'ne dökülüyor. Göle dökülünce oradaki sular tatlı suya dönüşecek. 9 İrmağın aktığı yerlerde her çeşit canlı yaratık kaynaşacak. Çok sayıda balık olacak. Çünkü bu sular oraya akıyor, oradaki tuzlu suyu tatlı suya dönüştürüyor. İrmak aktığı her yere yaşam getirecek. 10 İrmak kıyısı boyunca balıkçılar duracak; Eyn-Gedi'den Eyn- Eglayim'e dek ağ gerecek yerler olacak. Akdeniz'deki gibi çok sayıda balık

² Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil), Kitabı Mukaddesten alınmıştır.

³ Peygamber Hezekiel, Yeni tapınak hakkında bilgi verip İsrail ulusunun eski günlerine kavuşacağına dair bilgi verirken böyle bir tasvirde bulunur.

çeşidi olacak. 11 Ama Lut Gölü'nün çamurlu, bataklık kesimi tatlı suya dönüşmeyecek, tuzla olarak kalacak. 12 Irmağın her iki yanında her çeşit meyve ağacı yetişecek. Yaprakları solmayacak, meyveleri tükenmeyecek. Her ay meyve verecekler, çünkü tapınaktan çıkan sular oraya akıyor. Meyveleri yiyecek olarak, yaprakları şifa için kullanılacak."

Kur'an'da olduğu gibi, Tevrat'ta da kâinatın yaratılışında su temel kavramdır. Rab'in emriyle değnek Nil'e vurulur su kana dönüşür, bütün balıklar ölür, nehri kötü bir koku sarar ve insanlar su içemez olurlar. Musa, beraberindekilerle denizi yarıp karşıya geçerken Firavun ve taraftarları suda boğularak helak olur. Namuslu, kocasını aldatmayan kadının kutsal sudan içmesiyle çocuk doğurabileceği, iffetsiz, kocasını aldatan kadının acı çekeceği, karnı şişip kalçasının eriyeceği, halk içinde lanetleneceği anlatılır. Tapınaktan akan ırmak bahsinde suların göllere akarsulara dönüşüp canlılara hayat vereceği, bolluk bereket sağlayacağı, bitmez meyvelerin, şifalı yaprakların insanlığa hizmet sunacağı anlatılmıştır.

2.3. İncil'de Su ile İlgili Kısımlardan Bazıları⁴

Tanrısal Söz: 1: 26 Yahya onlara şöyle yanıt verdi: "Ben suyla vaftiz ediyorum, ama aranızda tanımadığınız biri duruyor." 28 Bütün bunlar Şeria Irmağı'nın ötesinde bulunan Beytanya'da, Yahya'nın vaftiz ettiği yerde oldu. 31 Ben O'nu tanıımıyordum, ama İsrail'in O'nu tanıması için ben suyla vaftiz ederek geldim." 33 Ben O'nu tanıımıyordum. Ama suyla vaftiz etmek için beni gönderen, 'Ruh'un kimin üzerine inip durduğunu görürsen, Kutsal Ruh'la vaftiz eden O'dur' dedi.

Kutsal kitaplarda ortalık suyun yaratılıştaki temel unsur olmasıdır. Kur'an'da ve Tevrat'ta yaratılış çok belirgin olduğu halde, İncil'de siliktir. Suyun hayat vermesi, bolluk bereket sunması, besleyici oluşu ve toplumların helak edilmesinde kullanılması benzerdir. Kur'an'da insanı bir damla sudan yarattık derken, Tevrat'ta Tanrı'nın Ruhu suların üzerinde dalgalanıyordu, 9 Irmağın aktığı yerlerde her çeşit canlı yaratık kaynaşacak, çok sayıda balık olacak, ırmak aktığı her yere yaşam getirecek denilmektedir. İncil'de kutsal suyla vaftiz etmek vurgulanmıştır. Suyun aziz olması, arındırılma ve temizlikte kullanılması, temiz ve temizleyici olması yönüyle ortak bir bakış açısı olduğu söylenebilir.

3. HALK İNANILARINDA KAYNAK SULARI VE GÖLLER

Türkler, anasını erba (dört unsur) denilen yer (toprak), su, ateş ve havaya saygı göstermişler, bunu tapınma boyutuna taşımamışlar, yer ve gökleri yaratan Tanrıya ibadet etmişlerdir. Su kültürü, Türk toplulukları arasında ortak bir kültür unsuru olarak görülmüş, suyun kutsallığına olan inancın etkisi günümüze kadar gelmiştir. Eski inanç izlerinin değişik biçimlerde günümüzde de yaşadığını söylemek mümkündür. Orta Asya toplumlarının çoğunda, Oğuzlarda, suyun kullanılmamasıyla ilgili bazı yasak ve sınırlandırmalar kısmen de olsa bugün inanç halinde yaşamaktadır.

Günümüzde Anadolu'da su kültürüne bağlı olarak suyun temiz tutulması inancı devam etmektedir. Suyu kirletmekten çekinme, dere ve pınarları kirletmeme, temiz tutma aksi takdirde çarpılacağı şeklinde bir cezalandırma korkusu, akşam karanlığında kapı önüne su serpmeme, kaynar, sıcak suyun gece sokağa serpilmemesi gibi sakınma halleri hala devam etmektedir. Bu hissiyat, günümüze dair halen bu kültürlerin yaşadığını göstermektedir.

Ağrı ve Kars'ta ilkbaharda yıkanmak için akarsuya ilk defa girilirken, "ağrılığım, kirliliğim, kelliğim, keçeliğim bu suya" diye söylenirse ve bu üç kez tekrarlanırsa, o yılın sağlık ve huzur içinde geçeceğine inanılır. Yine Kars'ta yedi ayrı çeşmeden su toplayıp sabah ezanından sonra onunla banyo yapan genç kızın kısmetinin açılacağına inanılır (Kalafat, 1990: 45).

Türkler, kendini besleyen ve barındıran ırmakla dağı kutsal bilir ve ilah olarak kabul ederlerdi. Hatta aşiret, ırmak ve dağ birleşerek kutsal bir kişilik oluşturmuşlardır. Türk aşiretleri, dağlarına ve ırmaklarına çok bağlı oldukları için başka ülkelere göç ettikleri zaman kendi dağı ve ırmağının ismini yeni yurduna götürmüştür. Bunun örnekleri Anadolu'da çoktur. Zaten bu göçlerin, "yer-su" kültürünün emriyle olduğuna inanılırdı (Gököl, 1989: 147-149).

⁴ Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil), Kitabı Mukaddesten alınmıştır.

Halk inancı; kişi ve toplum tarafından, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir. Halkbilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp yaşadığı çağdaki yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler, yeni anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir. Halk inanışları din, ahlâk kuralları gibi kesinlik, katılık taşımazlar ve yerden yere, topluluktan topluluğa değişiklikler gösterirler (Boratav, 1997:7).

Halk inançları, toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan; fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki kuşağa aktarılan inanmalardır. Toplumlar hayatlarını derinlemesine etkileyen âdet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve yeni dinin, kültürün özelliklerine eski âdet, inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışırlar. Halk inanışları toplumsal hayatımızda, teknik gelişmelerden evlenmeye, doğuma, ölüme, sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer almaktadır (Kılıç, 2001:415).

Türkler, göller ve ırmakları hep canlı nesnelere tasavvur etmişlerdir. Bu sebeple onlara verilen isimler sadece coğrafya isimleri değildir. Eski Türk inançlarında kutsallaştırılan su, aynı zamanda duyan, evlenen ve çocuk sahibi olan ve mahiyetinde birtakım gizli güçleri barındıran koruyucu bir iyedir (İnan, 2000: 50-51).

İnsanlarca suya verilen kıymetin ve ona karşı duyulan saygının ve ondan olan korkunun sonunda, suyun kutsal bir varlık olduğu inancı doğmuştur (Akpınar, 1999: 61).

Her suyun bir iyesi olduğuna inanılırdı. Türkler suyu kuvvet ve bereket kaynağı olarak kabul ettikleri gibi kahredici ve koruyucu tanrı da sayarlardı. Su, onlara göre eski ve kutsal bir varlıktı (Kalafat, 1995: 53).

Türk toplumları yağmuru rahmet diye algılar ve bolluğun bereketin, ürünün onun sayesinde çok olacağına inanır. Toprak ve insan, su ile hayat bulmakta ve tabiat yağmurla tazelenmekte, canlanmaktadır.

Su, insanların inanç ve düşünce dünyasında sahip olduğu bu özellikleri dolayısıyla önemli bir kült olarak her zaman için bir değere sahip olmuştur. Bu çerçevede su, geleneksel Türk inanışlarında olduğu gibi günümüz Anadolu'sunda da önemli bir kült unsuru olarak halen varlığını sürdürmektedir.

4. SU KÜLTÜNÜN KAYNAK-AKARSU-GÖL BAĞLAMINDA ERZİNCAN HALK İNANIŞLARINA YANSIMALARI

4.1. Tercan Kökpınar Köyü Böbrek Taşı Pınarı

Tercan ilçesine yaklaşık olarak kırk kilometre mesafedeki Kökpınar köyü sınırları içindeki bu kaynak suyu, ağaçsız bir tepenin üzerinde yer alır. Kaynak, Kökpınar köyüne varmak için geçilen son köprünün hemen solunda yer alan tepenin üzerindedir ve köy merkezine yaklaşık bir kilometre mesafede bulunur. Kaynağın etrafında ağaç yoktur ancak suyun akış istikametinde ağaçlar ve çayır oluşumu mevcuttur.

Kaynağın yer aldığı tepe, Karasu ırmağının üzerinde kurulmuş olan Tercan hidroelektrik santralini besleyen su kolunun yanındadır. Bu küçük su kaynağı da bahsedilen ırmağa karışmaktadır.

Suyun çıkış noktasına herhangi bir çeşme veya musluk yapılmamıştır. Suyun etrafına taş döşenerek kaynağa yaklaşmak kolaylaştırılmıştır. Gözenin hemen başına, bir taş dikilmiştir. Köydekilerin rivayetine göre bu taş, çok eskilerden kalmadır ve suyun yerinin kaybolmaması için bir nişandır (KK 1);(KK 2).

Kökpınar köylülerinin beyanlarına göre; bahsedilen su tamamen kireçsizdir. Bu sudan çay yapıldığında demlikler hiçbir şekilde tortu tutmamaktadır. Suyun en önemli özelliği ise böbrek hastalıklarında şifa kaynağı olmasıdır. Bu sudan içmek ve götürmek için Türkiye'nin, hatta Avrupa'nın çeşitli yerlerinden gelenlerin olduğu beyan edilmektedir. Böbrek taşı olanlar, bu sudan birkaç bidon doldurup götürmektedir. Bu sudan günde birkaç litre içip yürüyüş yapıldığında böbrek taşlarının eridiği ve düştüğüne inanılmaktadır. Suyun şifa vermesi için temel şeyin ise kalben teslim olunması gerektiği aktarılmaktadır (KK 1); (KK 2); (KK 3); (KK 4).

4.2. Refahiye Dumanlı Yaylası Uyuz Pınarı

Refahiye ilçe merkezinden Dumanlı Yaylası'na giden yolun üzerinde; ilçe merkezinden yaklaşık iki kilometre uzaklıkta bulunan bu kaynak suyu, asfalt yolun güneyinde bir derenin yamacında ve yoldan yaklaşık olarak kırk metre açıktadır.

Derenin yamacındaki bir kaya ile çam ağacının dibinden kaynayan bu su, çıkış noktasında boruya alınmış ve Refahiye ilçe merkezinde yapılmış olan TOKİ konutlarının su ihtiyacının bir kısmını karşılamak maksadıyla ilçeye aktarılmıştır.

Suyun önceleri daha gür aktığı ancak şimdilerde azaldığı rivayet edilmektedir (KK 2). Refahiye merkezinde ve civar köylerde uyuz olan hayvanlar, özellikle keçiler, bu suya getirilmiştir. Bu sudan içen ve bu su ile yıkanan keçilerde uyuz kalmamıştır. Uyuz hastalığı geçmeyen hayvanlar, tekrar buraya getirilir ve aynı işlem tekrarlanmıştır. Buradaki sudan içirilen ve suyla yıkanan uyuz hayvanlar mutlaka şifa bulmuştur. Ancak bu suyun da artık unutulduğu ve bu şekildeki tedaviye yeni çiftçilerin itibar etmediği aktarılmıştır (KK 5); (KK 6); (KK 7).

4.3. Refahiye Pınaryolu (Divir) Hoşirik Pınarı

Hoşirik; halk arasında sulu, kaşıntılı, kolay geçmeyen bir cilt hastalığına verilen isimdir. Bu hastalık, daha çok; hastalıklı, zayıf, cılız, çelimsiz insan ya da hayvanlarda görülür. Anadolu'nun pek çok yerinde aynı adla anılan hoşirik pınarları mevcuttur. Refahiye ilçe merkezine yaklaşık dört kilometre mesafede Pınaryolu (Divir) köyü sınırları içinde bulunan hoşirik suyu, çevreye şifa dağıtmaktadır. Pınaryolu köyünün içinden geçip Kırıктаş köyü istikametine doğru bir kilometre kadar gidildiğinde yolun ve derenin sol tarafında yer alan bu su, çam ağaçlarının dibinden kaynamaktadır. Kaynağın olduğu yere, köyler arası yoldan yürüyerek veya arazi taşıtlarıyla ulaşmak mümkündür; otomobillerin gitmesi mümkün değildir. Kaynağın ana yola mesafesi 300 metre civarındadır.

Üç ayrı noktadan kaynakayan su, kükürtlüdür ve çamlıktan gelen küçük bir tatlı su deresine karışır. Bu küçük dere, bir sulama arkına alınarak civardaki bazı ağaçların sulanması için kullanılır.

Suyun çıkış noktaları, kükürten dolayı yosunlu ve çamurludur. Şifa olması için alınan su ve çamur, bu küçük birikintilerden alınmaktadır.

Bu su, Refahiye, Kemah ve İliç civarında bilinir ve tedavi maksadıyla buradan su ve çamur alınır. Yöre halkından kaynak kişiler verdiği bilgiye göre; özellikle egzama, kaşıntı, deride dökülme ve deride meydana gelen kızarıklıkların tedavisinde bu sudan ve suyun çıktığı noktadaki çamurdan yararlanılır. Ayaklardaki pul pul deri dökülmelerinin tedavisinde de hoşirik suyuna başvurulur. Buradaki su bidonlara doldurulur ve bir miktar da çamur alınır. Bu su ve çamur, derideki problemlere günde iki defa sürülür. Bir süre sonra derideki rahatsızlığın giderildiği görülür (KK 8); (KK 9); (KK 10); (KK 11); (KK 12).

4.4. Refahiye Elmalı Köyü Hoşirik Pınarı

Elmalı Köyü, Refahiye ilçe merkezine yaklaşık yirmi beş kilometre mesafededir. Köy, Refahiye-Kemah yolu üzerinde, anayoldan beş yüz metre açıktadır. Hoşirik denen su, köyün içinde yer almaktadır. Daha önce açık bir alan olan kaynağın etrafı, bugün kamışlıktır. Kaynak, Sıddık Carbaş adlı vatandaşın mülkü olan bahçeden çıkmaktadır. Suyun kaynağına ulaşmak; kamışları çiğnemek veya biçmekle mümkündür.

Kamışların arasındaki çayırık alanda birkaç farklı noktadan kaynaklan bu kükürtlü su, halk arasında hoşirik olarak adlandırılır. Refahiye'ye bağlı Pınaryolu köyündeki hoşirik suyuyla aynı özellikleri gösteren bu kaynak, çıkan su miktarı bakımından daha büyüktür. Ancak suların büyük kısmı tekrar çayıra karışarak alttan akmaktadır.

Bu su, özellikle Kemah civarında bilinir ve tedavi maksadıyla buradan su ve çamur alınır. Egzama, kaşıntı, deride dökülme ve deride meydana gelen kızarıklıkların tedavisinde bu sudan ve suyun çıktığı noktadaki çamurdan yararlanırlar. Ayaklardaki pul pul deri dökülmelerinin tedavisinde de hoşirik suyuna başvurulur. Buradaki su bidonlara doldurulur ve bir miktar da çamur alınır. Bu su ve çamur, derideki problemleri günde iki defa sürülür. Bir süre sonra derideki rahatsızlığın giderildiği görülür (KK 13); (KK 14); (KK 15); (KK 16); (KK 17); (KK 18); (KK 19). Bu sudan ve çamurdan yararlanma şekli, Pınaryolundaki hoşirik suyu ile aynıdır. Cildin yumuşadığı ve yaraların kabuklarının döküldüğü görülür. Egzama hastaları, bu suya rağbet etmektedir.

4.5. Kemah Özdamar (Kağrı/İkikarı) Köyü Çiçek Pınarı

Çiçek puvarı⁵, Kemah ilçesine bağlı Özdamar (Kağrı/İkikarı) köyündedir. Köy kabristanlığının yanından geçilip Yavuz Peker'e ait cevizliğe doğru gidildiğinde yolun üzerindedir. Köy merkezinden yaklaşık 300 metre yukarıdadır.

Çeşmenin suyu günümüzde oldukça azalmıştır ve çeşme bakımsız durumdadır. Çeşmenin suyu, ceviz ağaçlarını sulamak için kullanılmaktadır. Bu suyun keçi ve koyunlardaki çiçek hastalığını iyileştirdiğine inanılır. Hayvanlardaki çiçek hastalığı; hayvanların ağız bölgesinde oluşan uyuz benzeri yaralar için kullanılan bir tabirdir. Bu suda yıkanan ve buradan sulanan hayvanların çiçek hastalığının iyileştiğine inanılır. Çiçek puvarının suyu; bugün yıkılmış olan bir havuza alınmıştır. Her bahar civar köylerin

⁵ Puvar, Anadolu'da ve yörede halk ağzında pınar, çeşme karşılığına kullanılır.

sürüleri dâhil bu havuzda yıkanırımış. Günümüzde bu uygulama yoktur (KK 20); (KK 21); (KK 22); (KK 23); (KK 24); (KK 25).

4.6. Kemah Cevizlik (Liç) Köyü Sıtma Pınarı

Cevizlik Köyü, Kemah ilçesine bağlıdır ve ilçeye 24 kilometre mesafededir. Köyün üst tarafında, doğu kısmında 200 metrelik mesafede sıtma pınarı denem kaynak bulunur. Kaynak, köyün Erzincan tarafında bulunan dağdan gelen vadi ve akarsuyun kenarındadır.

Daha önceki yıllarda bu su, bir çeşmeye alınıp kullanılmaktayken bugün bir sulama havuzunda toplanmaktadır. Suyun etrafı köy derneği tarafından çevrilerek piknik alanı hâline getirilmiştir. Eski çeşme ise bugün işlevsizdir.

Bir boruya alınmış olan su, 30 metre aşağıdaki sulama havuzunda toplanmakta ve sulama amacıyla kullanılmaktadır. Kaynak bugün oldukça zayıflamış hâldedir, suyu oldukça azalmıştır.

Önceki yıllarda; civar köylerde yaşayan ve sıtma nöbetleri geçiren veya ateşli rahatsızlıklar yaşayan pek çok kişinin buraya getirildiği rivayet edilmektedir. Sıtma hastalarının buradaki suyla yıkandıktan sonra şifa bulduğuna inanılır. Ancak günümüzde bu suyun tedavi amaçlı kullanılmadığı; bu gibi şeylere inanan insanların sayısının azaldığı aktarılmaktadır (KK 26); (KK 27); (KK 28); (KK 29); (KK 30).

4.7. Kemah Doğan (Tortan) Köyü Sıtma Pınarı

Doğan köyü, Kemah ilçesine bağlıdır. Köy, Erzincan şehir merkezine 40; Kemah ilçe merkezine ise yaklaşık 15 kilometre mesafededir. Acemoğlu geçidinden hemen önce sağa ayrılan yol, Doğan ve Koruyolu köylerine çıkmaktadır. Karadağ'ın eteklerinde bulunan Doğan köyü, eski bir Ermeni yerleşim

yeridir ve Ermenilerden kalma bir kilise bugün dahi büyük ölçüde ayakta. Doğan köyü, 1990'lı yıllara eski yerleşim yerinden bugünkü yerine, Karasu ırmağına daha yakın ve aşağıda olan bir noktaya taşınmıştır. Sıtma puvarı ise köyün eski yerleşim alanındadır. Hatta eski yerleşim yerinden yaklaşık 250 metre daha ileridedir. Çeşmeden sonra Karadağ'ın dik yamaçları başlamaktadır. Çeşmenin yanına köylüler tarafından bir de dinlenme ve piknik alanı kurulmuştur.

Etrafi betonlanan çeşmenin suyu oldukça azalmıştır. Suyun çıkış noktası da çeşmenin hemen yanındaki çimenlik alandır. Ancak yaşanan sel felaketleriyle suyun kaynağının kapandığı ve debinin azaldığı ifade edilmektedir (KK 31).

Sıtma puvarı olarak biline bu mekâna özellikle ateşli hastalık geçirenler ve sara nöbetine tutulanlar getirilmekteymiş. Çeşmenin yanındaki ağaçlara dilek bezleri bağlanır ve hasta kişi bu suda yıkanır. Ardından bir adak kurbanı kesilir ve lokma dağıtılmış. Eğer hasta kişi şifa bulursa burada bir kurban daha kesilmiştir (KK 31).

4.8. Kemah Beşikli Köyü Ardos Gölleri

Kemah'a bağlı olan Beşikli köyü, Erzincan şehir merkezine 30 kilometre mesafede; Erzincan-Kemah yolu üzerindedir. Köyün eski adı "Ardos"⁶tur. Köy sınırları içinde "Büyük Ardos" ve "Küçük Ardos" adlarında iki göl vardır. Büyük Ardos, daha yukarıda yer alır. Karadağ'ın yamacındaki göller, Beşikli

⁶ Ardos; Ermenice çayır, mera, tarlalı demektir (Nişanyan, 2010: 126).

(ArDOS) köyünün ilk yerleşim alanlarıdır. Göller, Karasu havzasına ve Munzur sıradağlarına bakar. Büyük ArDOS gölü, yıldız şekliyle dikkat çekmektedir.

Küçük ArDOS gölünün etrafında hâlâ yerleşim mevcuttur ve daha küçük yüzey alanına sahiptir. İki göl de oldukça izole hâldedir.

Pek bozuk bir toprak yolla göllere ulaşmak mümkündür. Büyük Ardos'un etrafında yürüyüş yolu, söğüt ağaçları ve piknik masaları vardır. Beşikli (Ardos) köyünün gurbetçileri yaptırmıştır.

Beşikli köyünde ikamet edenlerin büyük kısmı, Alevi dede ocaklarına mensuptur. Pek çoğu, Alevi toplumu içinde dedelik görevi üstlenmektedir. Rivayetlere göre; Beşikli (Ardos) köyü 1800'lü yıllarda 80-120 hane olarak Büyük Ardos'un etrafında imiş. Köyün orada olma sebebi ise köylülerin devletin vergi memurlarından ve eşkiyalardan uzakta ve gözden irak bir yerde yaşama isteğinden kaynaklı imiş. Ardos köyü, yedi tasurlu⁷ köyden biri (Ardos, Brastik/Söğütözü, Ekerek, Mezra, Sürek, Hanzar/Dumanlı, Yastıktepe/Perçenç) kabul edilir. Halk arasındaki rivayetlere göre bu yedi köyün ahali, XVI. yüzyılda Elazığ'dan gelmiş bir aşirete mensuptur. (KK 32); (KK 33). İnanişâ göre Büyük Ardos'un dibi yoktur⁸ ve bu göle düşen bir eşya, Küçük Ardos'tan ya da Beytahtı'nda bulunan Beytahtı Gölü'nden çıkmaktadır. Beytahtı Gölü; Kemah yolu üzerinde yolun sol tarafında, Dumanlı Boğazı'nın hemen başlangıç kısmında, tren yolu ile yol arasında yer alır.⁹

⁷ Tasurlu; Osmanlı zamanında yerleşik hayata geçilsin, topraklar ekilip biçilsin, iskân olunsun diye halkına vergi muafiyeti getirilen ve yedi köy için kullanılan bir terim (KK 46).

⁸ Beşikli köyü eşrafından Mustafa Kurt, 2018 yılında bir sandalla göle açılıp gölün pek çok noktasından derinlik ölçümü yapmış; en derin noktanın 25 metre civarında olduğunu kaydetmiştir.

⁹ Bahsi geçen Beytahtı Gölü ile Büyük Ardos Gölü arasında yaklaşık yirmi kilometre mesafe vardır. Fiziksel olarak bu inanişin doğruluğu pek de mümkün görünmüyor.

Başka bir inanışa göre; Büyük Ardos Gölündeki balıklar kutsaldır. Bu balıkları avlayıp yiyen her kim olursa olsun bir musibete uğramaktadır. Komşu köylerden birinin buna inanmayarak göldeki balıklardan avlayıp yediği ancak çok kısa zaman sonra traktör kazası geçirerek öldüğü anlatılmaktadır. İyi niyetli ve temiz kalpli kişilerin Büyük Ardos Gölü etrafında aksakallı bir pir görebileceklerine inanılır; bu piri inançsız ve kötü niyetliler göremez. Ayrıca iyi niyetli kişilerin gölün suyunu da süt beyaz olarak gördüğüne inanılır. Bu pir görüldüğü vakit; ondan ne dilek dilenirse, gerçekleşeceğine inanılır. Büyük Ardos Gölü etrafında vakit geçiren, kalben inanarak oradaki pirin ve kutsal balıkların hürmetine şifa dileyen kişilerin şifa bulacağına inanılır (KK 32); (KK 33).

4.9. Değirmenli Köy Hoşirik Suyu

Değirmenli köy, Erzincan merkeze 25 km. mesafede şehrin güneyinde Munzur eteklerine kurulu bir köydür. Köyün ortasında daha önceleri bir gözenin olduğu, buradan çıkan suyun şifa dağıttığı

anlatılmaktadır. Gözenin yanındaki taş üzerine çıkarılan kurdeşen olmuş çocukların üstü soyulur, gözeden alınan su tasla çocuğun üzerine dökülür. Çocuğun şifalı sayılan bu sudan tiksinişi üzerine iyileştiği söylenir. Şimdilerde gözenin suyu çekilmiş olsa da taş üzerine çıkarılan çocuklara su dökülmek üzere aynı uygulama yapılarak sonuç alınmaktadır (KK 34);(KK 35).

4.10. Mollaköy Balıklı Su

Rivayetlere göre; belde adını Ahmedi Pekerîç adlı bir molladan almıştır. Çağlayan yolu üzerindeki bu beldenin ortasında bir cami vardır. Anlatılanlara göre bu caminin yerinde önceden bir kilise mevcutmuş. Molla Efendi, bu kiliseyi yıkıp yerine cami yaptırmak ister. Ancak yörenin gayrimüslim unsurları, şehrin valisine giderek molladan şikâyetçi olur. Vali de mollayı huzuruna çağdırtmak için bir adamını mollaya gönderir. Valinin adamı, mollayı tarla sürerken bulur. Fakat molla, öküz yerine iki geyiği çifte koşmuştur, elinde ise masta yerine yılan vardır. Valinin adamı, durumu görünce korkar ve mollanın yanına gidemez; uzaktan seslenir ve valinin emrini mollaya bildirir. Molla, valinin adamına işini bitirince geleceğini bildirir. Molla şehre gelmeden kerameti valiye ulaşmıştır. Vali duruma vakıf olunca mollaya istediği izni vermiştir. Kilise yerine cami yapılmış ve inşaat bitince caminin hemen yanından buz gibi ve berrak bir su kaynamaya başlamıştır. Bu suyun içinde iki tane de balık peyda olmuştur. Molla Efendi, her yıl iki geyiği çifte koşar ve çift işlerini gördürmüş. Güz gelince de geyiklerin birini Allah rızası için kurban keser, diğerini de Munzur Dağı'na salarmış. Salınan geyik, yanına bir geyik daha katarak yaz gündönümünde mollanın emrinde çalışmaya gelirmiş. Bugün, caminin önünde çam ağaçları vardır. Efsanenin anısına iki de geyik maketi yer alır.

Geyiklerin birini kurban etme ritüeli, molla vefat edinceye kadar yıllarca devam etmiş. Molla ölmeden evvel bu işin devam ettirilmesini vasiyet etmiş. Köylüler, mollanın vasiyetini bir müddet yerine getirmiş. Ancak birkaç yıl sonra mollanın vasiyeti unutulmuş ve köylüler geyiklerin ikisi birden kesmiş. O andan itibaren, kaynak suyu kurumuş ve kaynağın yeri, tavukların eşindiği bir çöplük hâline gelmiş. Her gün batımında, telli duvaklı bir gelin ise bu tavukları toplayıp ortadan kaybolurmuş. Yine bir akşam, gelin tavukları çöplükten toplarken kaynak suyu eski yerinden fışkırmaya başlamış. Tavuklar ve gelin, köpürüp kaynayan suda kaybolmuş. Bu hadiseden sonra her gündönümünde (21 Haziran) kaynağın başında Allah rızası, gelin ve geyiklerin anısına kurban kesilir olmuş. O günden sonra kaynağın suyu bir daha kesilmemiş ve suyun içindeki balıklar geri gelmiş.

Bugün; caminin hemen önünde yer alan kaynak, duvarla çevrilmiştir. Suyun içinde, kutsal sayılan ve asla yenilmeyen balıklar vardır ki sayısı yüzleri aşmıştır.

Caminin hemen girişinde, su kaynağının başında, dilek dilemek için mum yakma ocağı mevcuttur. Özellikle Alevi-Bektaşî inanç temelli vatandaşlar burada dilek dileyerek mum yakarlar.

Günümüzde hastalık çekenler, bir müşkülü olanlar ve özellikle sütü az olan emzikli kadınlar bu kaynaktan su içer. Bu sudan içildiği takdirde; sütü az olan kadınların sütünün artacağına inanılır (KK 36); (KK 37); (KK 38). Bu sudan içilebilmesi ve su alınabilmesi için Mollaköy belediyesi tarafından su, ulaşılabilir hâle getirilmiştir.

4.11. İliç Polat Gölü

İliç'in kuzey-doğusunda, merkeze 18 km. mesafede bulunan Polat gölü, Boyalım köyü, Hasanova mezarası ve Kayabaşı köyü yanında yer almaktadır. Bu küçük göl, uyuz hastalığına yakalanan hayvanların özellikle koyunların şifa kaynağıdır. Yöre halkının geçim kaynağı büyük ölçüde koyunculuk ve tulum peynirciliğidir. Hastalıklı sürü, (özellikle uyuz) göl içine sürülür, suda ıslanan koyunlar hastalıklarına şifa bulurlar (KK 39); (KK 40).

Gölün suyunun dipten kaynadığı belirtilmektedir. İnsanlar için de şifa kaynağı olan su, kaşıntı, kabarıklık, uyuz hastalıklarında kullanılmaktadır. Uzak illerde yaşayan yöre halkı, bu tür rahatsızlıklarda bidonlarla gölden su temini yapıp hastalığını iyileştirdiği söylenmektedir (KK 41);(KK 42).

4.12. Kemah Koçkar (Hudu) köyü Hoşirik Pazarı

Köyün girişine 100m. Mesafede önüne kurun yapılmış bir kaynak suyudur. Yakın zamana kadar köydeki insanlar su ihtiyacını bu çeşmeden giderir, hayvanları bu çeşmenin kurunundan (yalağından) içermiş. Şifalı olduğuna inanılan suyun özelliği sarılık hastalığını iyileştirmesidir. Yakın zamanda köye yol yapılırken pınar hafriyat altında kalmış, su kaybolmuştur (KK 47).

4.13. Mecidiye (Urumsaray) Köyü Büyükpar/Böyükpar¹⁰ Çeşmesi

Böyükpar, Erzincan'ın kuzeyinde Keşiş Dağları üzerinde yer alan Mecidiye (Urumsaray) köyünde bulunan bir çeşmedir. Bu çeşme köylülerin kutsallık atfettikleri ve ziyaret ettikleri dört- beş mekândan biridir. Diğer ziyaret yerleri köy yerleşiminin dışındayken Böyükpar, köyün çıkışında, köy yerleşiminin doğu ve güney sınırını oluşturan Çay Suyunun hemen yanındadır. Çeşmenin suları bu çaya karışır. Suyun kaynağının; köyün yaslandığı büyük kayanın altında geldiği köylülerce düşünülmektedir.

Bu çeşmenin kutsal olduğuna, hastaları iyileştirdiğine, çocuğu olmayanlara çocuk verdiğine, kötülere cezalandırdığına inanılır. Her yıl pek çok kişi burada kurban keser, yemek verir. Yaşlılardan çok kez kendilerinin hastalıktan ölmek üzereyken son çare olarak Böyükpar'a bırakıldıklarını ve iyileştiklerini

¹⁰ Böyükpar ismi “büyük” (yerel ağızla böyük) ve çeşme, pınar anlamına gelen “pahar” kelimesinin ses düşmesiyle “par” “puar” haline dönüşüp birleşmesinden meydana gelmiş bir birleşik isimdir ve büyük çeşme, büyük pınar, büyük pahar anlamına gelmektedir.

dinlemiştim. İnsanlar şifa bulmak için ve işleri rast gitsin diye bu çeşmenin suyundan içer, çay demlerler. Hastalığı, yarası beresi, akıl rahatsızlığı olan bu çeşmenin suyuyla banyo yapar, iyileşeceğine inanır.

Biz çocukken Kepekçi Hüseyin; kendisinin çocukluğunda çok hasta olduğunu, ailesinin yaşama umudunu kestiğini, mevsimin karakış olduğunu ve şiddetli bir fırtınanın olduğunu anlatmıştır. Babası çocuğu bir battaniyeye sararak ve gecenin bir yarısı o fırtınada, çaresizce ve büyük bir inançla çeşmenin üzerine bırakır; *“Ya Büyükpar” sana teslim ediyorum,*” diyerek evine döner. Sabah gittiğinde fırtınanın dindiğini, çocuğun mişıl mişıl uyuduğunu ve iyileştiğini görür (KK 43).

Babam Zeki Tanrıverdi'nin anlattığına göre, babam ve annemin üç yıl çocukları olmamış. Bir gün babam rüyasında Büyükpar'da su içerken üç tane kırmızı elmanın suyla geldiğini, ardından da üç çocuklarının olduğunu anlatmıştı (KK 44).

1918'e kadar bu köyde Ermeniler de yaşarlarmış. Rusların çekilmesiyle birlikte Ermeniler, köye hâkim olmuşlar ve köylüleri tahakküm altına almışlar. Köylülerin kutsadığı bu ziyarete karşı saygısızca davranmışlar. Dedem Mahmut Tanrıverdi, bu olayı şöyle anlatmıştı:

“Ermeniler köyü ele geçirdikleri zaman köylülerin kutsal saydığı Büyükpar'ın üzerine tuvalet inşa ederler, ancak tuvaletlerini yaparken hepsinin kışında yaralar çıkar, “Buralar yahşi değil.” diyerek köyden kaçarlar”(KK 43).

Bu çeşme köylüler açısından o kadar önemlidir ki, köy adeta bu ziyaret ile kimlik bulunur. Yemin edildiğinde Büyükpara'a doğru dönülür ve *“Büyükpar hakkımdan gelsin”, “Büyükpar'a ayan ki”, “Büyükpar şahit ki”* vb. cümleler sarf edilerek şahit tutulur, kefil yapılır ve yerine getirilmeyen söz veya söylenen yalanın cezalandırıcısı olarak garantör addedilir. Yeminin muhatabı olan kişi de bu kefalet karşısında rahatlar.

Çeşme eskiden tek kurnalı klasik bir köy çeşmesiydi. Suyun aktığı yerde üç tarafı taştan yapılmış ve önü açık bir yalak bulunmaktaydı. Bu yalağın içinde de farklı büyüklüklerde ve üzerinde insan yüzünü andırır kabartmaların olduğu yuvarlak taşlar bulunmaktaydı. Suyun kutsallığı yanında yalaktaki bu taşlar ve çeşme de kutsal sayılmaktadır. Taşların doğduklarına, doğurduklarına inanılır. Öyle ki taşlar bazen çoğalmakta bazen azalmaktadır.

Bu taşlara kimse dokunmaz, çıkarmaz, alıp götürmez. Götüren kişiye zarar geleceği, taşların yerlerine geri dönünceye kadar kendilerini rahatsız edeceğine inanılır. Deneyenler olmuş, geri getirmek zorunda kalmışlar. Köylülerin anlattığına göre yüksek tahsil görmüş biri bu taşların kutsallığına inanmamış ve alıp evine götürerek bir sandığa koymuş. Sabaha kadar taş adamı uyutmamış, sandığa vurmuş durmuş. Adam taşı yerine götürmeye mecbur kalmış.

Büyükpar bazen akmaz. Bu durumda suyun hacca gittiği söylenir. Ancak kurban kesildiğinde tekrar akar. Bazen de köylülere küstüğü için akmaz.

“Köyde yaşayan İhsan adlı birinin kayınpederi rüyasında Büyükpar’ı görmüş. Büyükpar ona etrafını duvarla çevirmesini söylemiş. Adam da damadına para göndermiş ve bu isteği yerine getirmesini söylemiş. Damadı parayı almış ama çok kötü bir duvarla çevirdi Ziyaretin etrafını. Bunun üzerine Ziyaret küstü ve suyu akmadı. Her evden bir kuzu toplandı. 70 tane kuzu kurban kesildi su yeniden aksın diye. Sonunda su yeniden aktı”(KK 43).

2004 yılından sonra köylüler aralarında para toplayarak çeşmeyi biraz aşağıya alarak mermerden yeniden yaptılar. Her yıl birçok kişi burada kurban keserek, ölüleri için veya dilekleri kabul olduğu için hayır yemeği verir.

Bu çeşmeyle ilgili anlatılan bir hikâye daha vardır. Anlatılanlara göre üç- dört kuşak önce Büyükpar'ın başına bir al karısı gelir. Bu sırada çeşmeden su dolduran Borogil'in kadınlardan biri bu al karısını fark eder ve bir çuvaldız saplar. Böylece kadın bu evin beslemesi/ cariyesi olur. Kadının hizmetçilikten kurutulması için bu çuvaldızın çıkartılması gerekmektedir ki bu kadın bunu kendisi yapamaz. Bir zaman sonra bu aileye başka köyden bir gelin gelir ve bu olayı bilmemektedir. Al karısı bu gelinden çuvaldızı çıkarmasını ister. Çuvaldız çıkarılınca kadın ortadan kaybolur (KK 45);(KK 46).

5. SONUÇ

Günümüz halk kültüründe; akarsu, göl bağlamındaki inanışlar azalarak da olsa işlevselliğini sürdürmektedir. Bu inanışlar ve bağlı olarak yapılan uygulamaların, toplumun bir kesiminde "batıl" olarak değerlendirildiği; önemli bir başka kesimce de benimsendiği ve büyük bir inanışla sürdürüldüğü görülmektedir. Türk halk kültürünü meydana getiren unsurlardan biri olması nedeniyle inançlar, bu kültürün bir parçası olarak varlığını devam ettirmektedir. Yapılan pratiklerin geçmişin izlerini taşıdığı, ilgili inanışların kısmen değişip dönüşerek varlığını sürdürdüğünü söylemek mümkündür.

Erzincan coğrafyasında kaynak su, akarsu ve göllere ait halk kültüründe yaşayan su ile ilgili inanışlara Türklerin eski inanç sistemlerine dair izlere rastlanmaktadır. Akarsu ve göllerin, gerek hayvanlarda gerekse insanlarda şifa kaynağı olarak önemli bir işlev gördüğü ve bu inanışın hala sürdürüldüğü görülmektedir. Suların şifa için kullanımında belli başlı yöntemler dört çeşittir: 1. Suyun içilmesi, 2. Suyun sürülmesi, 3. Suyun çamurunun sürülmesi, 4. Suyun bulunduğu yerin kutsal sayılarak dilek dilenmesidir. Suyunun içirilmesiyle böbrek taşlarının erimesi, düşürülmesi yaygın uygulamadır. Sütü az olan emzikli kadınların Mollaköy balıklı sudan içince sütünün artacağı inanışı vardır. Hoşirik pınarlarının suları; sürülme ve yıkanma yoluyla cilt hastalıklarını iyileştireceği yaygın bir inanıştır. Bazı kaynak suların gözesindeki çamurun hastalıklı bölgeye sürülmesi suretiyle cilt hastalıklarını iyileştirdiği inanışı vardır. Büyükpar örneğinde görüldüğü gibi bazı suların çıktığı yerler ve su kutsal sayılarak ziyarete dönüşmüştür. Bu mekânlarda kurbanlar kesilir yemekler verilir. Kutsal su, yardım eden, dua ve dilekleri kabul eden bir motifle kendisini göstermektedir. Göl ve pınar gibi kutsal suların bulunduğu yerler, iyi ruhların makamları olarak tasavvur edilir. Bu inanış günümüzde Anadolu'da olduğu gibi Büyükpar'da da yaşamaktadır. Büyükpar, inanışa göre; hastalara, hasta çocuklara şifa veren, çocuğu olmayı çocuk sahibi yapan, kötülerini cezalandıran özellikler barındırmaktadır.

Geçim kaynağı hayvancılık olan bölgelerde Polat Gölü gibi suların hayvan hastalıklarına şifa olması, özellikle uyuz hastalığını sağaltılması yöre halkı için çok önemlidir. Hayvan hastalıklarından dabak, çiçek, uyuz vb hastalıklarda suyun sağaltıcılığı halen devam eden bir uygulamadır.

Türkler Anadolu'da da kendilerine hayat veren coğrafyaya, akarsulara, göllere, inançla bağlanmışlar, kutsiyet atfetmişler ve saygı göstermişlerdir. Yüz yıllardan beri süre gelen bu inanış yöre halkının gündelik hayatına yansımış ve Erzincan örneğinde görüldüğü gibi birtakım pratikler geliştirme yoluna gidilmiştir.

Bütün bu örnekler, bize su ile ilgili başlangıçtaki Türk inanç ve pratiklerinin, suya verilen kutsiyetin çeşitli biçimlerde Erzincan halk kültüründe devam ettiğini ve halk arasında varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- AKARSU, B. (1988). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- AKPINAR, T. (1999). *Türkler'in Din ve Hukuk Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- BORATAV, P. N. (1997). *Folklor ve Edebiyat I*. İstanbul: Adam Yayınları.
- CAMPELL, J. (2000). *Doğu mitolojisi*. (Çev. Kudret Emiroğlu). Ankara: İmge Kitabevi.
- DOĞAN, A. (2002). "İslâmiyet'ten Önceki Türk İncasına Dair". *Türkler Ansiklopedisi, C.3*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss 584-596.
- ELİADE, M. (2003). *Zalmoksis'ten Cengiz Han'a*. (Çev. Ali Berktaş). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- ELİADE, M. (2005). *Dinler Tarihi İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*. (Çev. Mustafa Ünal). Konya: Serhat Yayınevi.
- GÖKALP, Z. (1989). *Türk Töresi*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Yayınevi.
- İNAN, A. (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İNAN, A. (2000). *Makaleler ve İncelemeler I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KAFESOĞLU, İ. (1980). *Türk Bozkır Kültürü*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- KALAFAT, Y. (1990). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- KALAFAT, Y. (1995). *Altaylar'dan Anadolu'ya Kamizm Şamanizm (Sosyal Antropoloji Araştırmaları)*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- KILIÇ, A. (2001). "Isparta Yöresi Halk İnançları", *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri*, ss 410-425, Ankara: Evrak Yayınları.
- KIYAK, A. (2013). "Geleneksel Türk İnanışlarındaki Su Kültü ve Elazığ'daki İzleri". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. c. 2, sayı: 4*, Gümüşhane.
- KRAMER, S. N. (1999). *Sümer Mitolojisi*. (Çev: Hamide Koyukan). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil)*. (2011). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi Yeni Yaşam Yayınları.
- MARRİOTT, A. & Rachlin, C. K. (2003). *Kızılderili Mitolojisi*. (Çev: Ünsal Üzünlü). Ankara: İmge Kitabevi.
- Meydan Larousse* (1971). "İnanç". C.6, s 300, İstanbul.
- NİŞANYAN, S. (2010). *Adını Unutan Ülke Türkiye'de Adı Değiştirilen Yerler Sözlüğü*. İstanbul: Everest Yayınları.
- ÖGEL, B. (1989). *Türk Mitolojisi I (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖGEL, B. (1993). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖGEL, B. (1995). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖGEL, B. (2002). *Türk Mitolojisi II (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖRNEK, S. V. (1995). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şemseddin Sami (1985). *Kamus-ı Türki*. İstanbul.
- TDK Türkçe Sözlük* (1988). Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.
- TÜRKAN, K. (2012). "Türk Dünyası Masallarında Su Kültü". *Milli Folklor, Yıl 24, Sayı 93*. ss 135-148. Ankara.

ULUTÜRK, M. (2010). “Dinlerde Su Tasavvurları”. *Su Medeniyeti Sempozyumu, Konya Büyükşehir ss 458-472, Belediyesi.*

YAZIR, H. (2012). *Kur'an-ı Kerim Meali.* İstanbul: Ekspres Basımevi.

Kaynak Kişiler:

- (KK 1): Cemal Kul, Tercan Kökpınar Köyü, İlkokul, Çiftçi, 50 yaşında.
- (KK 2): Alperen Çoban, Tercan Kökpınar Köyü, Üniversite, 23 yaşında.
- (KK 3): Muhammet Binici, Tercan Kökpınar Köyü, İlkokul, Çiftçi, 40 yaşında.
- (KK 4): İsmail Yamanyar, Tercan Kökpınar Köyü, İlkokul, Çiftçi, 71 yaşında.
- (KK 5): Halil Altun, Refahiye Merkez, Eğitim Enstitüsü, Esnaf, 63 Yaşında.
- (KK 6): Namık Cömert, Refahiye Merkez, Ortaokul, Emekli, 74 Yaşında.
- (KK 7): Durak Çiftçi, Refahiye Merkez, Lise, Kamu Personeli, 55 Yaşında.
- (KK 8): Halil Altun, Refahiye Merkez, Eğitim Enstitüsü, Esnaf, 63 Yaşında.
- (KK 9): Namık Cömert, Refahiye Merkez, Ortaokul, Emekli, 74 Yaşında.
- (KK 10): Durak Çiftçi, Refahiye Merkez, Lise, Kamu Personeli, 55 Yaşında.
- (KK 11): Mehmet Babür, Kemah Kerer Köyü, Ortaokul, Emekli, 67 Yaşında.
- (KK 12): Saliha Yiğit, Kemah Çamlıyayla Köyü, İlkokul, Ev Hanımı, 75 Yaşında.
- (KK 13): Halil Altun, Refahiye Merkez, Eğitim Enstitüsü, Esnaf, 63 Yaşında.
- (KK 14): Namık Cömert, Refahiye Merkez, Ortaokul, Emekli, 74 Yaşında.
- (KK 15): Durak Çiftçi, Refahiye Merkez, Lise, Kamu Personeli, 55 Yaşında.
- (KK 16): Mehmet Babür, Kemah Kerer Köyü, Ortaokul, Emekli, 67 Yaşında.
- (KK 17): Saliha Yiğit, Kemah Çamlıyayla Köyü, İlkokul, Ev Hanımı, 75 Yaşında.
- (KK 18): Mehmet Karakoyun, Erzincan Merkez, Lise, Kamu Personeli, 53 Yaşında.
- (KK 19): Sıddık Carbaş, Refahiye Elmalı Köyü, İlkokul, Çiftçi, 69 Yaşında.
- (KK 20): Eyüp Gül, Kemah Özdamar Köyü, Lise, Emekli İmam Hatip, 65 Yaşında.
- (KK 21): Mehmet Babür, Kemah Kerer Köyü, Ortaokul, Emekli, 67 Yaşında.
- (KK 22): Ömer Babür, Kemah Kerer Köyü, İlkokul, Emekli, 72 Yaşında.
- (KK 23): Saliha Yiğit, Kemah Çamlıyayla Köyü, İlkokul, Ev Hanımı, 75 Yaşında.
- (KK 24): Mehmet Karakoyun, Erzincan Merkez, Lise, Kamu Personeli, 53 Yaşında.
- (KK 25): Hıfı Karakoyun, Kemah Kerer Köyü, İlkokul, Emekli, 69 Yaşında.
- (KK 26): Mehmet Babür, Kemah Kerer Köyü, Ortaokul, Emekli, 67 Yaşında.
- (KK 27): Ömer Babür, Kemah Kerer Köyü, İlkokul, Emekli, 72 Yaşında.
- (KK 28): Saliha Yiğit, Kemah Çamlıyayla Köyü, İlkokul, Ev Hanımı, 75 Yaşında.
- (KK 29): Makbule Saka, Kemah Kerer Köyü, İlkokul, Emekli, 70 Yaşında.
- (KK 30): Emin Uğurcan, Kemah Cevizlik Köyü, İlkokul, Emekli, 67 Yaşında.
- (KK 31): Rıza Ermutlu, Kemah Doğan Köyü, İlkokul, Emekli, 71 Yaşında.
- (KK 32): Mustafa Kurt, Kemah Beşikli Köyü, Emekli Yönetici, Ortaokul, 70 Yaşında.
- (KK 33): Hüsnü Akdoğan (Cinco Dede), Kemah Beşikli Köyü, Emekli, Ortaokul, 70 Yaşında.

- (KK 34): Hikmet Kefçi, Değirmenli köyü, İlkokul, 56 Yaşında.
- (KK 35): Cengiz Yılmaz, Değirmenli köyü, Emekli öğretmen, Üniversite, 63 Yaşında.
- (KK 36): Eyüp Sebat, Çağlayan beldesi, İşçi, Lise, 50 Yaşında.
- (KK 37): Saim Bozdemir, Yaylabası, Öğretmen, Üniversite, 64 Yaşında.
- (KK 38): Hamit Kefçi, Değirmenli köyü, Emekli İşçi, İlkokul, 70 Yaşında.
- (KK 39): Yahya Özsoy, İliç, Emekli öğretmen, Üniversite, 70 Yaşında.
- (KK 40): Celal Demir, İliç, Emekli İlçe Milli Eğitim Müdürü, Üniversite, 60 Yaşında.
- (KK 41): Abdullah Babacan, İliç, Öğretmen, Üniversite, 62 Yaşında,
- (KK 42): Adnan İliç, Memur, Üniversite, 52 Yaşında.
- (KK 43): Mahmut anrıverdi, Urumsaray köyü, çiftçi, İlkokul 64 Yaşında.
- (KK 44): Zeki Tanrıverdi, Urumsaray köyü, çiftçi, İlkokul, 82 Yaşında.
- (KK 45): İnan Tanrıverdi, Urumsaray köyü, öğretmen, Üniversite, 40 Yaşında.
- (KK 46): Sinan Tanrıverdi, Urumsaray köyü Bankacı, Üniversite, 40 Yaşında.
- (KK 47): Nigar Deligöz, Kemah, Koçkar köyü, işçi, İlkokul, 54 Yaşında.

EXTENDED SUMMARY

The concept of “belief”, which is defined as a wholehearted commitment to an idea, trust in someone, a feeling of belief, belief, opinion, doctrine and belief in God, a religion, creed, belief, creed, also carries traces from the mythological narratives of societies.

Water has always meant a great deal to all humanity on earth as a belief and culture. Throughout history, many cultures have attributed different meanings to water; It was believed that the universe was created from water and soil, and it was accepted as the essence of beings. With this understanding, some water resources (springs, rivers, lakes, etc.) were ascribed sanctity, especially in the Turkish world, as a belief and thought. As water is one of the four elements in the universe, it also provides the source of life, the symbol of purity and abundance.

Land-water spirits are merciful and protective spirits in old Turkish beliefs. Therefore, all flowing waters, rivers, streams and springs are included in the concept of water. In addition to these, there are many great rivers such as Nile, Euphrates, Tigris and Ganges, which are seen as indispensable elements of religious thought and worship both in legends and in real life. These waters are an important tool in religious and magical practices, customs and beliefs. In addition to its positive properties, water becomes irresistible due to the excessiveness it shows at certain times and can have a negative effect on living things.

“The water of life” is an important motif in ancient Egypt, Sumerian mythology, Native American mythology, Altaic thought, and in the mythologies of many nations. Especially for communities dealing with agriculture and animal husbandry, water is a source of life and life force. In many tales, the resurrection after death takes place with the motif of the water of life, which is a sacred and magical power. In this study, the Erzincan extension of the beliefs and rituals of the "water cult", which is one of the Turkish nature cults, and their traces in this geography are discussed. The nature cults of the Turks are evaluated together with the water, which is a large part of Earth-water, and the "earth" in the "water cult" that comes into being with it. The Turks considered the rivers they fed and the mountains they sheltered sacred. The perception of water as sacred is based on the perception that creation begins with water and ends with water. It has been tried to determine how water is reflected in mythologies, holy books and Turkish folk beliefs, and its effect on folk beliefs on the basis of Erzincan spring water and lakes today. In today's folk culture; The river continues its functionality, albeit with decreasing beliefs in the context of the lake.

These beliefs and related practices are considered "superstitious" in a part of the society; It is seen that it is adopted by another important group and is maintained with great faith. Because it is one of the elements that make up Turkish folk culture, beliefs continue to exist as a part of this culture. It is possible to say that the practices carried out bear the traces of the past, and that the relevant beliefs continue to exist by partially changing and transforming. In the geography of Erzincan, there are traces of the old belief systems of the Turks, the beliefs about water living in the folk culture of spring water, rivers and lakes.

In Anatolia, the Turks were faithful to the geography that gave them life, to the rivers and lakes, they attributed holiness and showed respect. This belief, which has been going on for hundreds of years, has been reflected in the daily life of the local people and some practices have been developed as seen in the example of Erzincan. It has been observed that the holy water sources identified in the field study in Erzincan are visited by people for certain purposes, and it has been observed that the priority in these beliefs is the expectation of healing for human and animal diseases. It has been tried to evaluate the findings by revealing the traces of the Turkish "water cult" in Erzincan and their connection with the past.